

Cultura postcolonial

enguany ens acostem a la data de referència de la cultura literària catalana en un ambient esvalotat a causa de diversos fenòmens: d'una banda hi ha la ponència per a l'elaboració d'una nova llei lingüística que molta gent ja comença a anomenar "de normalització del castellà", només dos anys després de la redacció del Pla General de Normalització Lingüística, fet que indica amb quina previsió es fan les coses i la utilitat que tenen, i de l'altra un canvi important en les tesis de les agrupacions castellanistes, sovint autoanomenades bilingüistes, com la Asociación por la Tolerancia y el Bilingüismo, que s'allunya de la ideologia fatxa per alinear-se amb les actituds d'esquerra i que ha conduït a un seguit d'enfrontaments i discussions en la premsa des del desembre de l'any passat, quan es va institucionalitzar en un debat d'intel·lectuals al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona la discussió sobre la identitat unívoca entre llengua, cultura i literatura. I la situació ha acabat de redefinir-se amb l'obertura de la Institució de les Lletres Catalanes als escriptors en castellà, tot plegat mentre ens assabentem que només un 10% dels llibres a la venda és en català i, pel que sembla, la meitat tracten precisament de la situació de la llengua.

El fet de replantejar-se els vincles entre llengua, literatura i cultura des de la definició nacional podria semblar una falsa novetat en el nostre panorama; el que sí que podria ser revolucionari seria un canvi en el resultat d'aquesta equació. La qüestió de la diferència lingüística no ha estat un problema en diversos moments de la historiografia literària nacionalista, que s'apropiava el passat d'una manera imperialista fins a considerar Sèneca dins de la literatura espanyola, per exemple. Igualment les produccions de Lluïa en llatí tampoc no han suscitat problemes de filiació. Des d'una altra òptica també nacionalista, en canvi, és tot un problema la clara distinció entre literatura anglesa i nord-americana, per exemple, o entre les obres

escrites en anglès a Anglaterra, el Regne Unit o Irlanda o Nigèria. La diferència entre una perspectiva i l'altra se situa en el sentiment de pertinença a una col·lectivitat lingüística viscut com a contradictori o no. Per a Lluïa, el llatí era una eina de comunicació en un referent cultural medieval bastant homogeni a tot Europa. Per a Boscan, el canvi al castellà podia significar una opció personal de promoció i com a tal ha entrat individualitzat en el cànon castellà. Ara, en

Podria dir-se que la normalitat avui a Catalunya és la diversitat i el multilingüisme, com en moltes metròpolis europees.

canvi, la incorporació al sistema literari de la societat catalana, regit per la llengua, no es planteja en un sentit individual sinó col·lectiu com a resultat d'una convivència en el mateix àmbit de contextos culturals diversament concebuts amb un problema aparentment d'impermeabilitat. Aquesta superposició de dos sistemes culturals i la dificultat del seu encaixament un cop acabada l'etapa de predomini forçat d'un d'ells és el que ens permet parlar en termes de postcolonialisme. Començant pel començament, sembla absurd considerar el castellà llengua pròpia de Catalunya per manca de tradició històrica en el conjunt de la població; una altra cosa és que quatre esnobes de ciutat es passessin al castellà ja en el segle XV. Però el castellà és efectivament avui la llengua pròpia de molta

gent que viu aquí, i "la gent és la força de Catalunya". El cas és que la llengua de la gent acaba sent la llengua del territori. Si és un fenomen prou progressiu podríem parlar d'assimilació, si és un fenomen sobtat hem de parlar de substitució i de colonialisme. La substitució del sard pel català a l'Alguer és un fenomen imperialista, de neteja ètnica, absolutament condemnable avui. L'aparició de bosses de població immigrada d'expressió castellana no podria qualificar-se de la mateixa manera perquè en principi ocupen un buit i augmenten la població sense desplaçar ningú, però alteren la línia de desenvolupament "normal" d'aquell conjunt inicial de població. Ara bé, la incapacitat de resposta assimiladora en el context català a causa de la repressió en el moment de les grans onades immigratòries que canvien el perfil demogràfic d'aquesta societat sí que suposa una superposició de nivells culturals que prima els nous sobre els autòctons. I si a això hi afegim que aquesta situació amb tota seguretat respon a una política predeterminada de dissolució dels trets propis de les nacionalitats històriques mitjançant l'atracció de població forània amb una industrialització intensiva, resulta que la problemàtica actual de l'encaix de la població castellanoparlant és l'herència més reeixida del dictador: una fractura en el bloc de la societat catalana entesa d'una determinada manera, per la incorporació massiva d'un gruix de població que ja necessàriament forma part d'aquesta societat però amb unes característiques diferents de les que hi havia fins llavors.

Aquesta situació és la característica dels països colonitzats, que han assimilat molts trets culturals de les potències colonitzadores, de manera que la seva realitat ja no és la que era i sense cap possibilitat de tornar enrere perquè la visió actual envers el passat l'idealitza i el desfigura. Sens dubte, tothom ha experimentat el desig d'expulsar els serbis de Bòsnia per reparar una situació injusta,

com seria legítim avui condemnar la imposició dels catalans sobre els sards a l'Alguer. El fenomen de la immigració massiva és igualment injust des del moment que es produeix en un moment desfavorable per al català, i la política lingüística durant molt de temps ha seguit la línia de reparar aquesta injustícia històrica tot procurant una assimilació forçosa de la població immigrada per compensar l'assimilació natural que no es va produir en el seu moment. Així, a banda el fet que qualsevol sociolingüista amb cara i ulls sap que el bilingüisme ambiental és tècnicament impossible, que sempre perjudica una llengua i que provoca enfrontaments i violència, el que significava realment la normalització no era l'assoliment d'un bilingüisme en igualtat de condicions, que sempre serà impossible i en perjudici del català per raons òbvies de mercat, sinó restituir el país a la situació "normal" que tindriem sense els anys de prohibició de la llengua. És obvi, però, que al passat no s'hi pot tornar perquè des de llavors han passat moltes coses que no es poden esborrar, i no es pot expulsar o reconvertir una massa de població a la força perquè en nom de la reparació d'una injustícia se'n produeix una altra. Els immigrants castellanoparlants han vingut aquí en un procés pacífic i majoritàriament sense una consciència d'ocupació (una altra cosa, i uns altres responsables, és que a altes instàncies polítiques fos efectivament un procés planificat) i mereixen tots els respectes i tots els drets. Ara bé, també s'ha de dir que hi ha hagut prou elements amb el pensament imperialista de *En España en español* que dificulten la convivència i enterboleixen amb les seves provocacions la consciència de la necessitat de respecte per una població que d'una manera solapada encara pot ser contemplada com a colonitzadora justament per aquesta poca predisposició a la seva assimilació o mestissatge amb la cultura autòctona. I és una irresponsabilitat gravíssima, a banda que és una mentida manifesta, que des d'aquests sectors s'afirmi que és *Como con Franco, pero al revés* perquè mai no pot ser conceptualment el mateix un intent de genocidi cultural conscient que l'intent de restauració d'una injustícia històrica. La prova en pot ser que, malgrat les histèries d'aquells que s'estiren els cabells per la immersió lingüística a les escoles, els nens en sortir-ne continuen fent immersió en castellà en innombrables àmbits que curiosament no són qüestionats, així com tampoc no ho és el dret dels catalanoparlants a no haver-la de

patir. I utilitzo expressament aquests mots per fer palesa la inconseqüència i un interès ideològic determinat d'aquests sectors.

En resum, doncs, podria dir-se que la normalitat avui a Catalunya és la diversitat i el multilingüisme, com en moltes metròpolis europees a les quals els països colonitzats han exportat mitjançant la immigració les seves pròpies perplexitats davant el repte de la pròpia identitat. I dic multilingüisme perquè en poc temps haurem de parlar de dret a l'escolarització en àrab o, amb sort, d'escriptors magribins que viuen a Catalunya.

D'altra banda, és innegable que en aquest context el català hi té tots els números per perdre el concurs per una simple qüestió d'aritmètica traduïda en pressió sobre el mercat en combinació amb el forçós respecte pels drets de tothom. S'equivoca qui continui pensant que el català està més protegit que l'espanyol, que no necessita protecció ni a casa nostra ni enlloc perquè té una salut de ferro, com afirma Jesús Royo, de la Asociación..., en el llibre de Voltas. En canvi, si el català perd terreny aquí no té cap altre àmbit per mantenir-lo. No es pot, en nom de la igualtat i la justícia, fer pujar per les mateixes escales un atleta i un minusvàlid.

Què s'hauria de fer? La solució depèn en últim terme de la consciència de cadascú orientada per la pròpia visió ideològica i de la capacitat d'assumir les conseqüències de la pròpia actuació. Hi ha, que ningú no s'atreveixi a negar-ho, gent a qui no li importa gens la supervivència del català i l'únic que procura és que no se li redueixi cap àmbit d'actuació en castellà –i això vol dir tots– o que descaradament hi té una actitud hostil. Li toca responsabilitzar-se, doncs, d'una actitud poc solidària, o centralista, autoritària i jacobina. Ara, que també hi ha gent com Vidal-Quadras a qui no li importa assumir postures intolerants que en darrer terme dinamiten la concepció que tenim de la convivència en una societat democràtica. Igualment criticable seria l'actitud dels catalanistes essencialistes que voldrien una restitució ideal a un passat irrecuperable que negaria la comprensió d'un conjunt de població que podria integrar-se però que no acceptaria de grat una imposició autoritària que els tractés com un material de reconversió forçosa sense dignitat a causa d'unes circumstàncies donades en el seu moment d'arribada.

Finalment, qui cregui en una ecologia de les llengües i en la conservació i protecció de la

diversitat i en els drets de tothom, intentant compatibilitzar els individuals i els col·lectius, hauria d'entendre d'una banda que no es pot limitar o controlar la llibertat d'ús de la llengua de cadascú, però al mateix temps tothom hauria de ser conscient que, sense una protecció asimètrica que l'afavoreixi, el català pot acabar sent residual per les raons que ja s'han esmentat i que, per tant, convé mantenir-lo majoritàriament en aquells àmbits que li assegurin de manera especial un coneixement per part de tothom per tal de mantenir-lo com una llengua amb possibilitats reals de pervivència i ús. És a dir, se li haurien de garantir uns espais íntegres que li proporcionessin una seguretat de reserva que actualment no poden situar-se en l'ús social. Si aquesta situació fos assegurada pel respecte absolut del català en els àmbits oficials mitjançant per exemple l'oficialitat única, estarien garantits uns mínims que permetrien no haver de patir per la llengua i es podria contemplar amb uns altres ulls la diversitat, que hauria de ser degudament i efectivament protegida en nom del respecte esmentat (amb les adequacions convenientes sobretot en l'ensenyament), mentre que ara la cooficialitat, en nom de la diversitat, permet que tant a nivell oficial com d'ús social es pugui viure únicament en castellà, amb la qual cosa es produeix una reducció de la base social de la llengua, i a més la consideració de l'espanyol com la llengua de tot l'estat priva a la pràctica l'accés del català a determinats àmbits d'oficialitat (exèrcit, DNI, etiquetatge, etc.), amb una reducció també dels nivells i registres d'ús d'una comunitat lingüística ja de base reduïda. La mateixa consciència del respecte que tothom mereix ha de permetre veure clarament qui és que està en inferioritats de condicions i a qui li tocaria cedir si no vol mantenir, amb l'argument del posicionament personal, la desigualtat en la balança col·lectiva.

■ SALVADOR PRIUS

Referències

- AYMÀ, JOSEP MARIA: *Allò que no se sol dir de la normalització lingüística*. Empúries.
- BRANCHADELL, ALBERT: *La normalitat improbable*. Empúries.
- COLOMER, JOSEP MARIA: *La utilitat del bilingüisme*. Edicions 62.
- FLAQUER, LLUÍS: *El català, ¿llengua pública o privada?* Empúries.
- VOLTAS, EDUARD: *La guerra de la llengua*. Empúries.